

Проф. др Мирослав М. ТАЛИЈАН¹
Војна академија, Универзитет одбране

ДОИ: 10.5937/bezbednost2602025T

УДК: 355.4:355.318

355.02:355.318(497.11)

Прегледни научни рад

Примљен: 14. 4. 2026. године

Датум прихватања: 17. 6. 2026. године

Начин ратовања као чинилац развоја специјалних јединица

Апстракт: Једна од основних карактеристика савремених међународних односа јесте повратак рата у решавање спорова међу државама. Ратови се воде на готово свим континентима, са посебним интензитетом у Европи и на Блиском истоку. Једна од кључних карактеристика начина вођења борбених дејстава јесте коришћење савремених технологија и супституција човека-војника на бојном пољу. Снажнија страна у сукобу настоји да циљеве на бојном пољу постигне дејствима са дистанце, без сукоба јединица у простору. Уколико не оствари циљеве на такав начин, уз електронску визуелизацију бојишта, снажну ваздухопловно-ракетну подршку, а посебно коришћењем дронова, задатке заузимања простора и објеката реализују мањи борбени састави специјалних јединица.

Предмет овог рада јесте утврђивање каузалног односа између начина ратовања и развоја специјалних јединица оружаних снага. Применом компаративне методе и квалитативне анализе садржаја, а посебно студије случаја, у раду се даје одговор на питање како начин ратовања утиче на развој специјалних јединица. Као закључак може се истаћи да промене у начину ратовања непосредно утичу на задатке, организацију, опремљеност, обученост и начин дејства специјалних јединица.

Кључне речи: рат, борбена дејства, оружане снаге, специјалне јединице.

¹ talijan.miroslav@gmail.com

Увод

Проблем рада лоциран је на рат у савременим међународним односима. Рат је сукоб између држава у коме се води оружана борба, као његов основни садржај. Стога, суштину проблема истраживања чини оружана борба, односно борбена дејства у којима се употребом оружаних снага настоје остварити циљеви рата.

Предмет истраживања јесу борбена дејства оружаних снага у савременим међународним односима. Два су основна чиниоца предмета истраживања: 1) начин извођења савремених борбених дејстава и 2) развој специјалних јединица.

Циљ овог истраживања јесте да се утврди однос начина извођења борбених дејстава оружаних снага према развоју специјалних јединица.

Основна хипотеза од које се пошло у истраживању гласи: у историји ратовања, посебно у савременим условима, начин извођења борбених дејстава непосредно утиче на развој специјалних јединица.

Рат, оружана борба, борбена дејства и оружане снаге

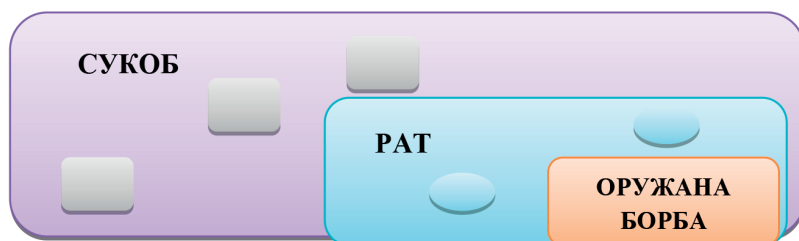
У литератури се врло често среће став да је рат историјска законитост развоја људског рода. У том смислу, најчешће се наводе подаци о броју ратова или о периоду њиховог трајања. Тако, на пример, Алвин (Alvin) и Хејди Тофлер (Heidi Toffler) наводе да је само „у периоду од 1945. до 1990. године, дакле за 2340 недеља, у свету било само три недеље без рата” (Тофлер и Тофлер, 1998: 10). С друге стране, истраживања Жан-Жака Бабела (Jean-Jacques Babel) указују да је „за нешто више од пет и по хиљада година своје историје човечанство водило 14.500 ратова, са преко 3,6 милијарди људских жртава, уз непроцењива материјална разарања” (Путник, 2012: 31). Наведени подаци упућују нас на питања: шта је рат, зашто и како се воде ратови у савременим условима?

Небројене су дефиниције и класификације рата присутне у литератури, које датирају стотинама, па и хиљадама година. Наравно, није наш циљ њихова анализа, већ поимање рата у савременим условима, као оквира предмета истраживања овог рада. У том смислу, општа је чињеница да је рат друштвени продукт, односно део друштвеног сукоба. Тако, према Леополду Визеу (Leopold von Wiese), „сви друштвени

односи, односно међугрупне и унутаргрупне интеракције, могу се поделити у две велике класе: приближавање (интеграција), на једној, и удаљавање (конфликт), на другој страни” (Spiegel & Waltz, 1971: 23).

Професор Форца друштвене односе приказује на сличан, али другачији начин, примарно кроз односе између држава, и пише:

„Државе ступају у односе са другим државама чију амплитуду карактеришу два пола – сарадња и сукоб. Праоснова или праузрок и сарадње и сукоба јесу интереси. У сарадњи се интереси држава поклапају, док непомирљиви антагонизми интереса доводе до сукоба. Драстичан облик сукоба јесте борба, јер се у сукобу стране ометају, а у борби међусобно ниште. Најтежи облик борбе између држава јесте оружана борба, која је дуго поимана као рат. Тако, за оружану борбу против друге државе (групе држава), свака држава развија сопствену оружану снагу (војску)” (Форца, 2021: 14).

Слика 1. Однос појмова сукоб, рат и оружана борба /
The relationship between the terms conflict, war and armed struggle

Извор: Форца Божидар, 2021

Дакле, на слици 1 сукоб је категоријални појам у друштвеним наукама. У том смислу, рат је облик сукоба, док је оружана борба главни садржај рата.

Рат као облик сукоба примарно се догађа између држава (међународни рат), али и у оквиру једне државе (грађански рат). У савременим условима страна у рату не мора да буде држава, односно то могу да буду и наоружане формације типа побуњеника или терористичких организација. Карактеристичан је пример терористичког напада Ал Каиде на објекте у Њујорку и Вашингтону (11. септембра 2001), када су САД, позивом на члан 5 Вашингтонског уговора, затражиле подршку НАТО у нападу на Авганистан, а за то добиле и „зелено

светло” Савета безбедности УН (Resolution of Security Council of UN, No. 1378, 2001).

Дакле, сукоб постаје рат када дође до оружане борбе између сукобљених страна. Иако постоје различити ставови у теорији о односу рата и оружане борбе, ипак нема рата без оружаног сукобљавања. Ово због тога што оружана борба постаје концентрисани облик рата, у коме се све снаге и ресурси користе за њену припрему и извођење. Оружану борбу, кад су државе у питању, воде оружане снаге. Такође, ако су у питању недржавни актери (побуњеници, терористичке организације), до оружане борбе долази сукобом оружаних формација против државе, односно њених оружаних снага. У складу с наведеним, примарно ћемо се задржати на рату, оружаној борби и оружаним снагама држава.

Рат, као облик сукоба међу државама, своју кулминацију доживљава у два светска рата у 20. веку. Пораст ратних претњи и размере сукоба имали су за последицу стварање изузетно бројних оружаних снага држава, које су код светских сила имале милионски карактер. Изузетну бројност оружаних снага пратила је њихова диверзификација за све амбијенте оружане борбе: копно, воду и ваздушни простор. Након Другог светског рата у међународним односима успостављен је биполарни светски поредак, који су детерминисале светске силе САД и СССР, као и војни блокови које су формирале: НАТО и Варшавски уговор. Иако до директног оружаног сукоба међу наведеним силама и блоковима није дошло, свет је константно био на ивици новог великог рата. У том смислу, наведене силе и блокови развијали су изузетно бројне и савремено наоружане снаге. Само као пример наводимо однос војних снага светских сила на крају биполаризма (табела 1).

Табела 1. Оружане снаге САД и СССР 1989 /
The armed forces of the USA and the USSR in 1989

Видови оружаних снага	САД	СССР
Копнена војска	761.000	1.430.000
РВ и ПВО	571.000	910.000
Ратна морнарица	785.000	410.000
Стратегијске нуклеарне снаге		762.000
СВЕГА	2.117.400	3.126.000

Извор: Тодор Мирковић, 2007: 19

С обзиром на то да се светске силе и њихови блокови нису директно сукобили, период после Другог светског рата именован је и као Хладни рат. У литератури преовладавају ставови да до оружаног сукоба светских сила није дошло, јер су располагале изузетно снажним и великим арсеналом нуклеарног оружја (Waltz, 1979). Међутим, иако се светске силе нису међусобно оружане сукобиле после Другог светског рата, у свету су ипак вођени бројни ратови, у којима су те силе индиректно или директно учествовале. Према подацима аустријског политиколога Хајнца Гартнера (Heinz Gaertner), „у току Хладног рата регистровано је 179 међународних ратова, у којима је учествовало преко половине укупног броја држава (94 од 174). Тако су ратови постали и полигон за испитивање нових врста наоружања, пре свега од стране светских сила” (Форца, 2023: 45).

Принципијелно посматрано, развој нових технологија и врста наоружања долазио је од стране светских сила. Примарно, нове технологије и наоружање имали су за последицу модернизацију оружаних снага и нове облике борбених дејстава и оружане борбе. Чињеница је да су и модернизација оружаних снага и нови облици борбених дејстава били усмерени на „супституцију учешћа човека на бојишту” (Форца, 2023), односно на смањење сопствених губитака у људству. Наведена чињеница нарочито је дошла до изражаја у доктрини и стратегији САД након рата у Вијетнаму. Тако долази до тзв. револуције у војним пословима (*Revolution in Military Affairs – RMA*).

Та револуција (РМА) може се разумети као велика промена у природи вођења рата и борбених дејстава коју доноси иновативна примена нових технологија, што у комбинацији са значајним променама у војној доктрини и оперативним и организационим концептима мења карактер и вођење војних операција (Charman, 2003). Интенција је била да се техничко-технолошким, информационим, маневарским, комуникационим, командним и другим унапређењима достигне таква супериорност којом би се избегла директна и дуготрајна борба на терену, минимизирали људски и материјални губици и смањили трошкови операција (Military Balance, 2005).

Врхунац примене РМА догађа се у агресији НАТО на СР Југославију 1999. године, а понавља се у нападу коалиционих снага на челу са САД на Ирак, 2003. године. Суштину чини ваздушно-копнена битка (*airland battle*), као војна доктрина САД (Skinner, 1988), у којој се циљеви примарно достижу дејствима са дистанце. Уколико та дејства

не дају жељени резултат, покрећу се висококомбилне и снажне копнене снаге. Анализирајући такав начин дејстава САД и НАТО, начелник руског Генералштаба генерал Валериј Герасимов износи „да је започела ера бесконтактних или дистанционих ратова, доносећи интеграцију нових технологија и војних операција” (Gerasimov, 2017).

Анализирајући агресију НАТО на СРЈ (1999), те напад коалиционих снага на Ирак (2003), професор Форца је у својој докторској дисертацији извео законитост да је „јаз моћи између страна сукобљених због интереса управо пропорционалан избијању и исходу оружаног сукоба међу њима”. У том смислу, истиче Форца, „користећи дисиметрију (изразиту предност), надмоћнија страна примењује тзв. главну битку, како је поимао Клаузевиц, у којој дејствима с дистанце постиже циљеве рата у релативно кратком периоду” (Форца, 2003).

Међутим, војно ангажовање САД у Авганистану, Ираку, сукоб у Либану и на Блиском истоку доводе до нових форми сукоба, када се почиње сумњати у ефикасност америчке РМА. Већ од средине 2004. године било је јасно да је пораз Садамових снага у Ираку отворио ирачку територију за покретање притајених верских и етничких сукоба, нарастање религијског екстремизма, ескалацију тероризма и побуњеништва. На све то америчка РМА није имала адекватан одговор. Слично је било и у Авганистану, када су талибани почели да реализују нову, много опаснију комбинацију тероризма, асиметричне борбе и верски идеологизованог екстремизма. САД и њени савезници сукобили су се са значајним спектром цивилно-војних сукоба (Cordesman, 2015). Бројни аналитичари критиковали су америчку РМА и сматрали је недовољно ефикасном да се суочи са новим обликом сукоба, који су именовали као „хибридно ратовање”.

У литератури постоје подаци да су израз „хибридни рат” први употребили Роберт Вокер (Robert Walker), 1998. године, и Вилијам Немет (William Nemeth), 2002. године (Cvetković, Kovač, Joksimović, 2019). Међутим, за истинске творце те синтагме сматрају се амерички генерал Френк Хофман (Frank Hoffman) и потпуковник Џејмс Матис (James Mattis). Матис и Хофман заједно (Mattis, Hoffman, 2005), а посебно Хофман самостално (Hoffman, 2007), хибридно ратовање виде на следећи начин:

„Хибридне претње садрже читав низ различитих начина ратовања, укључујући конвенционалне способности, неправилне тактике, терористичка дела, неселективно насиље и криминалне активности. Хибридне ратове могу водити како државе, тако и различити недржавни актери. Ове мултимодалне активности могу да буду спроведене од стране одвојених јединица, или чак исте јединице, али су генерално оперативно и тактички усмерене и координисане унутар главног бојног поља, како би постигле синергијски ефекат у физичкој и психолошкој димензији сукоба. Ефекти се могу постићи на свим нивоима рата” (Hoffman, 2007: 8).

У складу с наведеним, аналитичари Бетина Ренц (Bettina Renz) и Хана Смит (Hanna Smith) праве генерацијску класификацију ратова у новијој историји (табела 2).

Табела 2. Преглед „победничких” приступа рату /
An overview of “winning” approaches to war

КОНЦЕПТ	ПОРЕКЛО	КЉУЧНЕ ИДЕЈЕ	ЕФЕКТИ
Бомбардовање/ стратешко бомбардовање	Учинци ограниченог ваздушног бомбардовања у Првом светском рату водили су ка доктрини „бомбардовања подручја” у Другом светском рату.	Психолошки/морални учинци кључни су за војни успех – сламање воље противника уместо ратовање изнуривањем.	Психолошки ефекти нису постигнути, често је ојачана воља популације. Допринос бомбардовања победи савезника у Другом светском рату.
Мрежно ратовање/ револуција ратовања	Успеси америчких коалиционих снага 1991. у Заливском рату промовисали су доктрину мрежног ратовања.	Напредна технологија и пробијање мрежа кључни су за војни успех. Прецизно оружје чини ратове краћима, чистијима и лакшима за победу.	Успех Заливског рата се не може поновити у другим ратовима, посебно не у Авганистану и Ираку 2003.

Четврта генерација	Зачетак у 1980-им, али доживела врхунац након 11. септембра 2001. као концепт који Наглашава проблеме мрежног ратовања.	Четврта генерација произашла је из побуњеништва; коришћење политичких, економских, социјалних и војних мрежа за сламање противничке воље – Хамас, Хезболах, Ал Каида – омогућује слабијим недржавним актерима искоришћење слабости државних актера.	Поредак рата у генерације је вештачки: ватрена моћ, маневар, побуњеништво, ломљене воље противника да се опире, нису међусобно искључиви елементи и све их је могуће пронаћи у већини ратова. Четврта генерација тврди да је традиционално поимање рата држава против државе реликт прошлости.
Шеста генерација	Концепт који је изнедрио руски стратег В. Стипиченко, а темељи се на приступу САД и НАТО-а рату на Косову 1999.	Софистицирана технолошка надмоћ кључ су за победу у рату. У општем, овај концепт је врло сличан мрежном ратовању	Критикован од стране Русије за претерано наглашавање улоге технологије у ратовању
Противпобуњеничко ратовање	Противпобуњеничка доктрина је доживела замах средином 2000-их као концепт који би био делотворан за ратове попут оних у Авганистану или Ираку	У ратовима који садрже побуњеничке елементе, технолошка надмоћ и конвенционална војна снага нису од помоћи и чак могу бити контрапродуктивни. Познавање локалне културе и историје	Претеран нагласак на противпобуњеничкој стратегији током 2000-их је смањио способност војске САД да спроводи конвенционалне маневарске ратове.
Асиметрично ратовање	Постаје актуелан концепт у периоду након 11. септембра 2001. и описује приступ који је користила Ал Каида.	Асиметрични приступ омогућује слабијим актерима, као што је на пример Ал Каида, да победе противнике који су значајно технолошки и бројчано јачи.	Асиметрија није ништа ново, већ је то историјска стратегија још од времена Сун Цуа.

Хибридно ратовање	Појављује се 2007. године но замах доживљава након руске окупације Крима, а истиче делотворност комбиновања невојних и војних метода с циљем достизања политичког циља.	Координирано коришћење невојних и војних метода смањује потребу за коришћењем надпросечне ватрене моћи/претеране војне силе.	Идеја хибридног рата није у основи другачија од концепата попут четврте генерације ратовања. Сви ратови су донекле хибридни и садрже елементе који се разликују од стварне војне снаге (дипломатија, информације, економске методе).
--------------------------	---	--	--

Извор: Betina & Hanna, 2016: 5.

Бројни у теорији признати аутори дали су своје виђење појма „хибридног ратовања”, а посебно: Филип Кербер (Phillip Karber, 2015), Тимоти Макало (Timothy McCulloh, 2013), Јанис Берзинш (Jānis Bērziņš, 2014) и Игор Панарин (Панарин, 2019). Уважавајући ставове наведених признатих светских аутора, мноштво је активности које се спроводе у хибридном ратовању (слика 2).

Слика 2. Садржаји хибридног ратовања / Contents of hybrid warfare

Извор: Vračar & Tikhova, 2018: 334

Поред наведеног приказа садржаја хибридног ратовања, који су дали Врачар и Тикхова, вредан пажње јесте и рад Цветковића, Ковача и Јоксимовића, који на бази десетак страних извора генерализују садржаје „хибридног рата”: политичке методе; економске мере; медијску

пропаганду; обавештајну делатност; утицај на социјалне групе; сајбер нападе; психолошке операције; терористичке активности; криминалне активности; побуне становништва; субверзивне делатности; герилску оружану борбу; конвенционалне војне методе и правне методе (Cvetković, Kovač, Joksimović, 2019: 32).

У совјетској и касније руској доктрини свакако је анализиран западни (амерички) приступ хибридном ратовању (руски: гибридная война), пре свега због тога што је Русија оптуживана да примењује такав рат, а нарочито при анексији Крима 2014. Године. Међутим, израз хибридни рат никада није унет у руска службена документа, већ се њиме бавила публицистика. Тако, пишући о „обојеним револуцијама” које примењују САД и неке земље Европе у Украјини, Сирији, Либији и Египту, публициста Андреј Корибко, у свом делу „Хибридни ратови – адаптивни приступ промени режима”, као елементе „хибридног ратовања” наводи: дипломатију, информатичке нападе, економски рат и пропаганду, подршку локалним групама, нерегуларне оружане снаге и специјалне јединице (Korybko, 2015).

Иако у Русији није службено коришћен термин „хибридни рат”, западне земље и САД су за творца тог рата и његову примену на случају Крима сматрали руског генерала Валерија Герасимова, а његов текст „Значај науке у предвиђању”, из 2013. године (Герасимов, 2013), назван је „Доктрина Герасимова”. Пишући о савременом сукобу у 21. веку, о вођењу тзв. тоталног рата, истакао је да су правила рата промењена, те је употреба невојних средстава ради постизања политичких и стратешких циљева добила много на значају у односу на класична војна средства. Навео је да је герилски приступ рату широко распрострањен на широком фронту, са различитим актерима и методима – од хакера на рачунарским мрежама, медија, економиста, до коришћења обавештајних служби, специјалних војних снага и слично (Cvetković, Kovač, Joksimović, 2019: 326).

Специјалне операције и специјалне снаге

Упоредо с у претходном питању описаним променама у ратовању, посебно вођењу борбених дејстава и развоју оружаних снага, долази до појаве и развоја два кључна појма: *специјалне операције и специјалне снаге*.

Специјалне операције

Врло је тешко, вероватно и није могуће, прецизно одредити прво појављивање термина „специјалне операције”. Оно што се са сигурношћу може тврдити јесте да је синтагма „специјалне операције” заокупила нарочиту пажњу војних, али и цивилних аналитичара рата почетком осамдесетих година прошлог века и да од тада непрекидно траје. Расправе о специјалним операцијама осамдесетих година прошлог века имале су и своју практичну подлогу у бројним активностима оружаних снага великих сила које су реализоване у појединим регионима света. Ту се, пре свега, мисли на интервенцију СССР-а у Чехословачкој (1968) и Авганистану (1979), односно интервенције САД у Гранади (1983), ваздушни напад на Либију (1986) и интервенције у Панами (1989).

Једна шира расправа о специјалним операцијама и операцијама из домена сукоба ниског интензитета (*low intensity conflict*) одржана је 1983. године у организацији Министарства одбране САД. Полазна дефиниција специјалних операција, коју су као увод за расправу на наведеном скупу дали доктори наука М. Тагвел и Д. Чартерс, гласи: „....операције мањих размера, тајне, прикривене или отворене, нетипичне и често с високим ризиком, које се предузимају ради постизања значајних политичких или војних циљева, ради подршке спољне политике. Специјалне операције се одликују једноставношћу или сложеностју, лукавостју и имагинацијом, уз изразиту примену насиља, уз контролу са највишег нивоа. Могу се користити војна и невојна средства, укључујући и обавештајне службе” (Шамин, 2010). Ову „радну дефиницију” специјалних дејстава поменути Тагвел и Чартерс поредили су са неким дефиницијама датим у САД и СССР-у и на крају извели своју, како су је назвали, измењену дефиницију: „дејства малог обима, тајна, прикривена или отворена, неортодоксна и често високог ризика по својој природи, која се предузимају ради постизања значајних политичких или војних циљева у сврху подршке спољној политици” (Исто).

Упоредо са претходно наведеним стручним скупом о специјалним операцијама, у САД се, осамдесетих година прошлог века, развила широка цивилно-војна активност на истраживању нових модела, метода и средстава вођења сукоба између и унутар држава. Наиме, поучене искуствима из рата у Вијетнаму, САД су пројектовале један тзв. нови вид ратних и нератних операција у земљама тзв. Трећег света, који су назвале сукобом ниског интензитета. Тако је основни

тим за теоријску разраду тог сукоба био са Универзитета Лојола (*Loyola University*), на челу са професором Семом Саркесијаном (*Sam Sarkesian*) (Форца, 2003: 117).

Након вишегодишњег рада, под појмом сукоб ниског интензитета утврђене су следеће дефиниције. Прво, према радној групи са Универзитета Лојола, сукоб ниског интензитета подразумева: „...обим активности и дејстава који се налазе на самом дну спектра сукоба и који обухвата употребу војних или различитих полувојних снага (борбених и неборбених) од стране оне силе која интервенише да би утицала и приморала противника да прихвати одређене политичко-војне услове. Примена војне силе није искључиво ограничена на борбу, већ обухвата читав низ различитих метода и стратегија у којима војне снаге или предвиђена употреба тих снага – које не морају да се ангажују у борби – може да утиче на услове и акције осталих земаља. Ово обухвата претњу употребом силе, употребу снага без борбе и употребу снага у борби” (Форца, 2003: 117). Наводећи ову, како је рекао, радну дефиницију, професор Сем Саркесијан изнео је податке да се радна група Универзитета Лојола није могла сложити око четири битна питања, и то: (1) појма сукоба ниског интензитета; (2) политике коју би требало усвојити да би се успешно одговорило на захтеве сукоба ниског интензитета; (3) квантитета и квалитета наоружања и логистичке подршке потребне у изненадним дејствима у којима би се користила нуклеарна средства и (4) америчке способности да брзо интервенишу (Исто). Другу дефиницију сукоба ниског интензитета утврдио је Заједнички одбор начелника генералштаба ОС САД, а она гласи: „Сукоб ниског интензитета је војно-политичка борба ограничених размера да би се постигли политички, социјални, економски или психолошки циљеви. Он је често дуготрајан и има различите видове – манифестује се у дипломатским, економским и психолошко-социјалним притисцима, па до тероризма и побуна. Сукоб ниског интензитета је обично ограничен на једно географско подручје и често се одликује ограничењима у погледу наоружања, тактике и нивоа насиља” (Исто).

Различите активности оружаних снага САД подразумеване су у њиховом ангажовању у сукобу ниског интензитета. Тако, према америчком Правилу „Војне операције у сукобу ниског интензитета”, из 1990. године, војне активности ОС САД обухватале су: подршку побуњеничким и противпобуњеничким дејствима; борбу против тероризма; операције одржавања мира; демонстрацију силе; неборбену

евакуацију; операције спасавања и извлачења; наметање мира; помоћ при елементарним непогодама и катастрофама изазваним људским фактором; безбедносну помоћ и неконвенционално ратовање. Наведеном скупу операција ОС САД у сукобу ниског интензитета Центар КоВ ОС САД за доктрину – ТРАДОК (*TRADOC*) 1993. године додао је још три врсте, и то: контролу наоружања, помоћ развоју страних земаља и подршку борби против дроге. Тако је добијен низ од 12 тзв. операција које немају ратни карактер (*Operations Other than War*), а које је наведени ТРАДОК објавио у брошури ФМ 100-5 – „Операције” (*Field Manual 5-0 Operations*) (Форца, 2003: 118).

Генерално посматрано, наведене операције на Западу, под општим појмом „специјалне операције”, најшире користе дефиницију коју је дао Рос Кели (Ross S. Kally):

„То су војне операције вођене од специјално обучених, опремљених и организованих снага против стратегијских или тактичких објеката ради остваривања националних, војних, политичких, економских и психолошких циљева. Оне могу да подржавају конвенционалне снаге или да дејствују самостално када је ангажовање неконвенционалних снага неадекватно или непожељно. Оне укључују герилска, противгерилска и противтерористичка дејства, прикупљање обавештајних података, психолошке активности, обуку иностраних унутрашњих снага, препаде и операције саботажа. Могу да се изводе у миру или у току непријатељстава” (Kally, 1984).

До садржаја специјалних операција долази се преко задатака снага за специјална дејства, који су у приручнику Снаге за специјалне операције САД (*US Special Operations Forces*) утврђени као: унутрашња одбрана страних држава; директне акције; неконвенционално ратовање; цивилни послови; информационо ратовање; специјално извиђање; борба против тероризма; психолошке операције; мере против производње и оружја за масовно уништавање и колатерални задаци (Форца, 2003: 118).

Специјалне јединице

За реализацију специјалних операција многе, а посебно најразвијеније земље, развијају и специјалне снаге или снаге за специјалне операције, које се различито групишу, и то: (1) специјалне јединице војске; (2) специјалне јединице паравојних снага (карабинијери, жан-дармерија); (3) специјалне јединице полиције; (4) специјалне јединице параполицијских снага (финансијска полиција, гранична полиција) и (5) специјалне јединице безбедносно-обавештајних служби (Форца, 2003: 121). Посебан аспект односа према специјалним јединицама налазимо у стратегијама њихове употребе, као и у примерима из праксе бројних савремених ратова.

Стратегије и доктрине војски су динамична и променљива категорија (Талијан и др., 2017). У тим стратегијама и доктринама, нарочито у 21. веку, посебно се издваја део који се односи на специјалне снаге (јединице). Стратешко-доктринарна опредељења о рату и специјалним јединицама сублимираћемо преко погледа Роберта Грина (Robert Greene) и његовог импозантног дела „33 стратегије рата” (*The 33 Strategies of War*), из 2006. године (Greene, 2006). Грин је анализирао неколико врста ратова и за њих дефинисао стратегије, посебно стратегије специјалних снага (табела 3).

Табела 3. Врсте рата/ратовања и стратегије / Types of war/warfare and strategies

РАТ/ РАТОВАЊЕ	СТРАТЕГИЈА	КРАТКО ОБЈАШЊЕЊЕ
ОФАНЗИВНИ	Блиц-криг	Ударити у центар гравитације противника. „Брзина је муниција која убија дух противника”
	Прикљештени центар	Напад на противника где је најслабији. „Манипулација противниковим схватањем објекта напада”
	Стварање панике и дезорганизације	Стварање хаоса. Прислити противника на предају пре окончања дејстава.

ОДБРАМБЕНИ	Економија снага – бирати своје битке	Избегавати борбе, како би се сачувала снага за одсудну битку
	Психолошка контраофанзива – препуштање простора за добијање у времену	Препуштање простора, бити у тајности док се противник не открије, а онда енергичан удар
	Стварање несигурности	Динамична уместо статичне одбране, коришћење изненађења, бочних удара, заседа и сл.
ХИБРИДНИ (ПРЉАВИ)	Заметени трагови	Стварање атмосфере несигурности код противника, ударац на сламање морала
	Психолошки и парализа воље	Стварање осећања код противника да су му све одлуке погрешне
	Морално ратовање и делигитимизација	Прикупљање података за доказивање да је противник агресор
	Неконвенционална логика и маневар „из сенке”	Инфилтрирање у структуру противника и изазивање ерозије изнутра
Самостално	Поларизација	Јасно одређење границе између „нас” и „њих”
	Герилски ум – не водити прошли рат	Способност специјалаца да на терену користе импровизована средства
	Контрабаланс – сачувати присуство духа у хаосу	„Игнорисање наредби”, фокусирање на могуће – моментално усредсређење
	Смртоносна поља	Створити осећај хитности. Преживљавање у сврху успеха мисије
Тимско (групно)	Избегавати замку – „групно мишљење”	Вођа тима саопштава намеру, а чланови тима самостално делују унутар њене реализације
	Сегментирање снага – „контролисани хаос”	Дељење тимова на мање групе, деловање из више праваца, на више објеката
	Претворити рат у „крсташки поход” (Морал)	За специјалце је морал елитни кодекс и изборни критеријум

Извор: Greene, 2006 (У облику табеле приредио аутор рада)

Полазећи од става да се специјалне јединице прво формирају у САД, а потом у бројним државама света, врсни познавалац и, у то време, командант војне полиције Војске Србије пуковник Мирослав Јевђевић о структури тих јединица истиче:

(1) Специјалне јединице војске, условно, могу се поделити на борбене и неборбене. Највећи број борбених јединица представљају диверзантске („командо”) или ренцерске јединице у КоВ, првенствено намењене за специјална дејства у позадини непријатеља. Поред наведеног, ове јединице су најчешће задужене, ако нису формиране посебне јединице (као у САД „Зелене беретке”), за извођење тзв. неконвенционалних дејстава и унутрашње одбране страних држава; (2) Специјалне јединице ратне морнарице представљају елитне јединице сваке војске које, у највећем броју и са највећим значајем, чине поморски диверзанти оспособљени за специјална дејства под водом, на води и у приобалном појасу, на мору, рекама, језерима и каналима; (3) У РВ и ПВО се углавном налазе јединице за ватрену подршку и превозење ваздушним путем, као и једна врста „командо” јединица намењених за спасавање оборених пилота и посада ваздухоплова; (4) Анти-терористичке и противгерилске (противпобуњеничке) задатке извршавају специјалне јединице формиране у КоВ или војној полицији (жандармерији), али се исто тако, зависно од организационог устроја појединих армија, за ове задатке употребљавају делови елитних јединица и/или посебно обучени састави осталих специјалних јединица; (5) У условно речено неборбене, односно специјалне јединице које не примењују непосредну оружану и физичку силу, спадају јединице за тзв. „цивилне послове” и психолошка дејства. Основна намена јединица за психолошко-пропагандна дејства јесте да се на стратегијском и оперативном нивоу, на погодан начин, пре свега кроз јавне медије (радио, телевизија, штампа, публицистика) и класичном пропагандом, утиче на промену стања и мењање расположења, емоција и понашања одабраног аудиторијума – јавног мњења своје земље и савезника, сопствених оружаних снага, али пре свега јавног мњења и понашања припадника оружаних снага потенцијалног и стварног противника; (6) Специјалне јединице за подршку специјалним дејствима имају помоћну улогу која се своди на разне врсте подршке: непосредне ватрене подршке, транспорта, логистике, еле-

ктронских дејстава, информатичке подршке и обуке, како нових кандидата за специјалне јединице, тако и припадника страних оружаних снага и савезника; (7) Специјалне јединице паравојних и полицијских снага у суштини имају сличну намену. Најчешћа врста специјалних јединица која постоји у свим полицијским и паравојним снагама јесу антитерористичке јединице. Основна намена им је ослобађање талаца и савладавање отпора наоружаних и опасних лица у свим условима (у зградама, друмским и железничким возилима, пловним средствима, ваздухопловима и др.). Другу врсту јединица чине јединице за непосредно обезбеђење највиших државних личности, најчешће шефа државе и председника владе. Поред ових јединица формирају се и разне интервентне јединице и јединице за контролу територије, сузбијање грађанских нереда и побуна; (8) Специјалне јединице у саставу или под контролом безбедносно-обавештајних служби најчешће се везују за тзв. тајне операције. Практично се ради о илегалним, дакле недозвољеним, „прљавим” пословима. У неким земљама се за овакве акције користе посебно одабране групе из састава војних и паравојних јединица. У другим постоје посебне јединице намењене за овакве операције, мада се и њихови припадници регрутују из војних и паравојних формација; (9) У појединим државама, у саставу других државних служби које се баве борбом против кријумчарења и финансијског криминала, организују се, по узору на полицију, специјалне јединице које су по намени, организацији и задацима врло сличне интервентним јединицама полиције. Јединице су наоружане и оспособљене за оружане сукобе са бандама кријумчара, шверцера и онима који желе насилно да пређу границу (Јевђевић, 1998).

Пуковник Јевђевић тврди да је од 1991. године до 1995. године ангажовање само снага за специјалне операције САД порасло за 118 одсто, да су у 1991. години тимови специјалних снага САД били ангажовани у 92 земље света, а у 1995. години у 137 земаља, при чему је евидентно да расте њихова употреба, посебно на подручју Регионалне команде САД за Европу (Форца, 2003: 122).

Развој специјалних јединица у оружаним снагама свих земаља пратио је промене у начину ратовања и вођења борбених дејстава, заузимајући различит постотак у склопу општег бројног стања војски.

Тако је у 2021. години бројно стање и постотак специјалних јединица у односу на оружане снаге приказан у табели 4.

Табела 4. Специјалне јединице у неким страним војскама, 2021 /
Special units in some foreign armies, 2021

ДРЖАВА	Број припадника специјалних јединица	Постотак специјалних јединица у односу на бројност војске
Француска	3800	5%
Велика Британија	Око 1000	5%
САД	67.500	5%
Хрватска	273	2%
Русија	17.000	2%

Извор: Обрада аутора

С обзиром на то да се рат као друштвена појава одвија и у другим сферама осим оружане борбе, тако су и дејства специјалних снага (јединица) присутна и у миру (без оружане борбе) и у рату (с оружаном борбом). У том смислу, теорија даје мноштво података о тзв. најпознатијим специјалним снагама у свету. Разни аутори имају различит приступ избору најпознатијих специјалних снага, али се у већини извора срећу следеће: Алфа и Спецназ (Русија), *Navy SEAL* (САД), *SAS* (Велика Британија), *GIGN* (Француска) и *Sayeret Matkal* (Израел) (Gajić, 2010).

Ратови друге деценије овог века, а нарочито рат у Украјини од 2022. године, драстично мењају однос према појму „специјалне операције” и „специјалне снаге”. Тако свој напад на Украјину (24. фебруара 2022) Русија именује као „специјална војна операција”, иако је Генерална скупштина УН тај чин Русије окарактерисала као агресију (Resolution of GA of UN, A/RES/ES/11-1, 18 March 2022). С правног аспекта посматрано, може се говорити о рату у којем је Русија извршила агресију на Украјину. С аспекта начина извођења борбених и неборбених операција може се говорити о новој форми хибридног ратовања високог интензитета, где примат имају борбена дејства, по моделу ваздушно-копнене битке. Оно што се у тим дејствима може именовати као „специјално” јесте употреба војних ефектива, посебно оних заснованих на најновијим технологијама. У том смислу, у теорији је записано да се ради о модерном ратовању, које се описује на следећи начин:

Ратовање улази у еру у којој дронови и рачунарска моћ замењују тенкове и артиљерију. Због хиљада самосталних, али међусобно повезаних дрoнова, ништа и нико се не може сакрити. Подручја близу линије фронта постају праве „зоне потпуног истребљења”. Дронови доминирају у свему. Почетком 2025. године више од 70% жртава узроковано је дроновима. Ројеви дрoнова аутоматски идентификују мете и ударају брже од конвенционалне артиљерије. Тенкови и артиљерија застаревају. Тенкови су сада лаке мете, неспособне да преживе ројеве интелигентних дрoнова. Исто важи и за артиљерију: спора, лако уочљива, застарева. На сцени је издељена и ултрапокретљива војска. Решење за овакво савремено ратиште и оперативно окружење јесте да у оперативном оквиру буде војска организована у микројединице, од два до четири војника, веома лагане, одлично повезане, расуте по десетинама километара, микро (специјалне) формације, које ће употребљавати возила лакша од тенкова. Насушна потреба су и огромна улагања у системе против дрoнова (антидрон оружје). Може се констатовати да је заиста крај тзв. модела индустријског ратовања, а механизовано ратовање наслеђено из 20. века је завршено. Ера „великих батаљона” ближи се крају. Тежиште рата прелази на рачунарску моћ. Вештачка интелигенција би требало да омогући препознавање и уништавање претњи у реалном времену. Овакав развој би чак могао да ослаби значај нуклеарног одвраћања, ако противракетни системи буду оспособљени за пресретање стратешког наоружања. (Sprinter Press, 2025)

Искуства Војске Србије

У научној и војно-стручној теорији бивше СФР Југославије није коришћен термин „хибридно ратовање”. Уместо тог термина, у званичној употреби био је израз „специјални рат”.

„Под појмом ‘специјални рат’ подразумевао се скуп организованих и координираних политичких, економских, психолошко-пропагандних, обавештајно-субверзивних и војних акција које једна или више држава предузимају против друге земље (групе држава), устаничких или револуционарних покрета ради наметања хегемоније, мешања у постојеће политичке, економске и

друштвене односе, остварења одређених политичких циљева и интереса. То је средство империјалистичке и агресивне политике и ратне доктрине. Атрибут рат употребљава се у условном значењу, јер основна карактеристика специјалног рата није оружана борба, већ примена других средстава” (Гажевић, 1975: 7–8).

Након распада бивше Југославије настало је шест независних држава. Република Србија постала је самостална и независна након раздруживања с Црном Гором, 2006. године. Може се рећи да су све државе користиле терминологију са Запада, постепено је уводећи и у своја службена акта.

У систему одбране и Војсци Србије израз „хибридно ратовање” користи се искључиво ради описа који му придаје западна терминологија и није уведен у службена документа. Међутим, изрази „специјалне операције” и „специјалне снаге (јединице)” јесу у службеној употреби. Војска Србије настала је у процесу трансформације бивше ЈНА у Војску Југославије (1992), па Војску Србије и Црне Горе (2003) и, на крају, у Војску Србије. Искуства у примени специјалних операција и организацији специјалних снага изузетно су различита.

Након искустава из борбених дејстава у Хрватској, пре свега у операцијама око Вуковара (1991), у Војсци Југославије је 1992. године формирана изузетно снажна специјална јединица, именована као Корпус специјалних снага. У саставу Корпуса налазиле су се следеће јединице: 1. оклопна бригада, Гардијска бригада, 72. специјална бригада, 63. падобранска бригада, Противтерористички одред „Соколови” и остале јединице (Форца, 2025).

Након агресије НАТО на СР Југославију 1999. године, у Србији је 2000. године дошло до промене власти. Након три године (2003) СР Југославија је преименована у Државну заједницу Србија и Црна Гора (ДЗСЦГ), а Војска Југославије у Војску Србије и Црне Горе (ВСЦГ). Корпус специјалних снага расформиран је раније, тако да су у ВСЦГ као специјалне јединице остале: 72. специјална бригада, намењена за извршавање извиђачких, извиђачко-диверзантских, препадних и противдиверзантских дејстава; 63. падобранска бригада; 82. поморски центар и Противтерористички одред „Кобре”. Задаци специјалних јединица обухватали су следеће: специјална борбена дејства (противтерористичка, противдиверзантска, противпобуњеничка, препадна и друга дејства); обавештајно-извиђачка дејства; психолошко-пропагандна дејства; „цивилне” послове; задатке из домена јавне безбедности у

Војсци; задатке из домена обавештајно-извиђачке и контраобавештајне делатности; пружање помоћи у оспособљавању војних и полицијских снага и јединица пријатељских (савезничких) земаља; учешће у мировним операцијама; учешће у мисијама и операцијама ОУН и других међународних организација у оквиру војног контингента и по одлукама одговарајућих државних органа (Cvetković i Lijaković, 2003).

Распадом СРЈ/ДЗ СЦГ, Србија је постала независна држава. У Војсци Србије настављено је са реформама које су почете још за време ДЗ СЦГ и ВСЦГ. С обзиром на то да је Војска прешла на бригадни – модуларни систем, који су чинили батаљони и одреди, и специјалне јединице претрпеле су значајне организацијске промене. Тако су 72. специјална и 63. падобранска бригада сведене на ниво батаљона у оквиру новоформиране Специјалне бригаде, која је била у саставу Копнене војске. Специјална бригада је бројала око хиљаду припадника, а чиниле су је: команда, командни батаљон, Батаљон за противтерористичка дејства „Кобре”, 72. извиђачко-диверзантски батаљон и 63. падобрански батаљон (Форца, 2025).

Након више од једне деценије, 72. извиђачко-диверзантски и 63. падобрански батаљон 2019. године враћени су на ниво бригаде (Галовић, 2019). На основу искустава рата на Кавказу (Азербејџан и Јерменија), а посебно оружаних дејстава у Украјини, од 2023. године у Србији се од стране председника Републике и начелника Генералштаба најављује „модел 5000”, када су у питању специјалне јединице. Тај број од пет хиљада припадника специјалних јединица чини око 20% мирнодопског састава Војске, што није забележено ни у једним страним оружаним снагама. Образлажући тај модел, председник Републике Србије истиче: „специјалне јединице ће чинити 63. падбр и 72. спбр, чије бројно стање ће се повећати на око 1800–2000 војника, док ће одред „Кобре” чинити око петсто припадника. Поред тога, формираће се и јуришни батаљони, које ће чинити механизоване чете са тенковима и тешким наоружањем за прихватање борбе” (Kurir, 20. 2. 2023). Слично, о „моделу 5000” начелник Генералштаба истиче: „нове специјалне јединице, поред 63. падбр и 72. спбр и одреда „Кобре”, имаће повећање које ће се одвијати по фазама. Од оклопно-извиђачког батаљона Копнене војске, као и извиђачких чета у бригадама, формираће се три нова батаљона специјалних јединица” (Исто). Практично, специјалне јединице Војске Србије чиниће три бригаде.

Закључак

Рат је облик сукоба у међународним односима у коме се води оружана борба и борбе у другим областима. До рата најчешће долази између држава, али и унутар државе, као и у сукобу друштвених група. Значајна еволуција у ратовању почиње након Другог светског рата. Суштина те еволуције јесте избегавање сукоба масовних армија и давање приоритета борбеним системима заснованим на савременим технологијама и специјалним снагама.

У савременим условима, тзв. конвенционални рат заменио је израз хибридно ратовање, у коме се циљеви постижу специјалним операцијама које изводе специјалне снаге. Хибридно ратовање у почетку се примарно заснивало на дејствима специјалних снага у тзв. неборбеним операцијама. Међутим, након рата на Кавказу, а посебно у Украјини, почев од 2022. године, специјалне операције и снаге примарно подразумевају борбене операције мањих, специјалних снага, које располажу високо софистицираним системима савремених технологија које користе вештачку интелигенцију. Заједнички именитељ тих система јесу дронови.

Дакле, начин ратовања имао је најнепосреднији утицај на структуру, опремљеност и начин дејства специјалних јединица.

Република Србија прати теоријска достигнућа о специјалним операцијама и снагама и уграђује их у доктрину и праксу Војске Србије. Чињеница је да су специјалне снаге у Војсци Србије трансформисане од тих снага из Војске Југославије. У разним периодима структура тих снага имала је синусоиду, од снажног корпуса специјалних снага, преко минимизације на јединице батаљонског ранга, до поновног давања значаја и повратка специјалних бригада.

Литература

1. Betina, R., & Hanna, S. (2016). Russia and hybrid warfare – going beyond the label: Hybrid warfare as an operational approach to war – a new war winning formula? *Aleksanteri Papers*, No. 1/2016, Aleksanteri Institute, University of Helsinki. Kikimora Publications.
2. Berszins, J. (2014). Russian new generation warfare: Implications for Europe. European Leadership Network.

3. Cvetković, R., & Lijaković, A. (2003). Specijalne snage. <https://www.paluba.info/smf/index.php?topic=1640.0;wap2> (Accessed April 10, 2026).
4. Cvetković, N., Kovač, M., & Joksimović, B. (2019). Pojam hibridnog rata. *Vojno delo*, (7): 323–343. <https://doi.org/10.5937/vojdelo1907323C>
5. International Institute for Strategic Studies. (2005). Complex irregular warfare: The face of contemporary conflict. In *Military Balance* (pp. 411–412). London: IISS.
6. Cordesman, A. H. (2015). 21st century conflict: From “Revolution in Military Affairs” (RMA) to “Revolution in civil-military affairs” (RCMA). Center for Strategic and International Studies.
7. Chapman, G. (2003). An introduction to the Revolution in Military Affairs. XV Amaldi Conference on Problems in Global Security. <http://www.lincei.it/rapporti/amaldi/papers/XVChapman.pdf> (Accessed April 10, 2026).
8. Форца, Б. (2003). Војни фактор међународних односа и његов утицај на развој Војске Југославије (Doctoral dissertation). Војна академија, Београд.
9. Форца, Б. (2021). *Системи безбедности*. Факултет за пословне студије и право, Београд.
10. Форца, Б. (2023). *Национална безбедност и одбрана*. Факултет за пословне студије и право, Београд.
11. Форца, Б. (2025). *Војска и полиција у безбедности и одбрани Републике Србије* (Monografija). Факултет за пословне студије и право, Београд.
12. Гажевић, Н. (1975). *Војна енциклопедија* (Књига 9). Војноиздавачки завод, Београд.
13. Гајић, Р. (2010). 10 najspremnijih vojnih formacija na svetu. <https://lifehacker.rs/specijalne-jedinice/> (Accessed April 10, 2026).
14. Галовић, М. (2019, December 23). Повратак славних ратних бригада. *Политика*. <https://www.politika.rs/sr/clanak/444585/Povratak-slavnih-ratnih-brigada> (Accessed April 10, 2026).
15. Gerasimov, V. (2013). Ценность науки в предвидении. *Военно-промышленный курьер*. https://vpk-news.ru/sites/default/files/pdf/VPK_08_476.pdf (Accessed April 9, 2026).
16. Gerasimov, V. (2017, March 13). Мир на гранях войны. *Военно-промышленный курьер*.
17. Greene, R. (2006). *The 33 strategies of war*. Viking Penguin.

18. Hoffman, F. G. (2007). *Conflict in the 21st century: The rise of hybrid wars*. Potomac Institute for Policy Studies.
19. Јевђевић, М. (1998). *Специјалне јединице Војске Југославије*. Школа националне одбране, Београд.
20. Kally, R. S. (1984). Special operations in the 80s. *Defense & Foreign Affairs*, August.
21. Karber, P. (2015). *Russian style hybrid warfare*. The Potomac Foundation.
22. Korybko, A. (2015). *Hybrid wars: The indirect adaptive approach to regime change*. People's Friendship University of Russia.
23. Kurir. (2023, February 20). Vučić: Plata specijalca Vojske Srbije biće veća od 2.000 evra. <https://www.kurir.rs/vesti/politika/4111180/vucic-plata-specijalca-vojske-srbije-bice-veca-od-2-000-evra> (Accessed April 10, 2026).
24. Mattis, J., & Hoffman, F. (2005). Future warfare: The rise of hybrid wars. *Proceedings*, 131(11).
25. McCulloh, T. (2013). *Theory of hybrid conflict* (JSOU Report 13-4). Joint Special Operations University.
26. Мирковић, Т. (2007). *Наоружавање и развој*. Европски центар за мир и развој Универзитета за мир УН, Београд.
27. Панарин, И. Н. (2019). *Хибридни рат: теорија и пракса*. Клуб генерала и адмирала Србије; Удружење „Милутин Миланковић”.
28. Путник, Н. (2012). *Киберратовање – нови облик савремених друштвених конфликта* (Doctoral dissertation). Универзитет у Београду, Факултет безбедности.
29. United Nations Security Council. (2001). Resolution 1378. <https://digital.library.un.org/record/452431?v=pdf> (Accessed April 10, 2026).
30. United Nations General Assembly. (2022). Resolution A/RES/ES-11/1. <https://docs.un.org/en/A/RES/ES-11/1> (Accessed April 10, 2026).
31. Skinner, D. (1988). *AirLand battle doctrine*. Center for Naval Analyses.
32. Spiegel, S., & Waltz, K. (1971). *Conflicts in world politics*. Winthrop Publishers.
33. Sprinter Press. (2025). Era digitalnog ratovanja – ruska vojna doktrina. <https://x.com/sprinterpress/status/1992336475116167305?s=54> (Accessed April 8, 2026).
34. Talijan, M., Zelenović, M., & Jevtić, D. (2017). Basic strategic considerations on the physiognomy of modern armed conflict strategic trends important for considering security and (future) operational environ-

- ment. In *Impact of changes in operational environment on preparation and execution (design) of operations* (pp. 49–73). Belgrade.
35. Toffler, A., & Toffler, H. (1998). *War and anti-war*. Paideia.
 36. Шамин, И. (2010). Своеобразие “американского варианта” концептуальной модели ведения борьбы между государствами. *Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского*, (6), 284–293.
 37. Vračar, M., & Tikhova, V. (2018). Diskurzivni pristup fenomenu „hibridnog ratovanja”. *Vojno delo*, 3, 317–342. <https://doi.org/10.5937/vojdela1803317V>
 38. Waltz, K. (1979). *Theory of international relations*. Addison-Wesley.

Impact of Warfare Type on Specialist Units Development

Abstract: *War is an essential element of the development of human society. In principle, the basic content of war has always been and still remains armed struggle, that is, the combat actions of the armed forces. Over time, the armed forces had been constantly strengthened to millions of armies in the 20th century. After two world wars, and especially after World War II, due to the loss of millions of human lives, a substitute for a man on the battlefield is sought. In the so-called revolution of warfare, the USA is the first to find a new model of warfare, colloquially called the “air-ground spear”, the essence of which is to achieve goals by actions from a distance.*

Small and underdeveloped countries were unable to resist world powers and their pronounced asymmetry (military advantage), and resorted to various so-called asymmetric actions, such as insurgency, guerrilla warfare and terrorism. In such conditions, primarily by world powers, a new form of warfare is being developed called “hybrid warfare”. This form of warfare, first of all, involves the use of special forces intended primarily for non-combat operations, but also for smaller military activities. Moreover, the action of special forces takes place both in peace and in war. All states of the world, including small countries, have begun to develop special forces.

The wars of the second decade of the 21st century, especially the war in Ukraine which started in 2022, are introducing innovations in the understanding of special operations and special forces. Namely, a new form of modern warfare is evident, dominated by combat systems based on modern technology and artificial intelligence. Conflicts of large units are avoided. Positive results in armed combat are brought by smaller special forces and the use of new weapons, where drones are particularly effective.

In the Serbian Army, since the collapse of the former SFRY, there have been different approaches and attitudes towards special operations and special forces. In the Federal Republic of Yugoslavia, there was an extremely strong unit – the Special Forces Corps, which was disbanded before the NATO aggression in 1999. After that, special units at the brigade and battalion level survived in the Armed Forces of Serbia and Montenegro. In Serbia as an independent state, since 2006, the number of special units has been radically reduced leaving only one special brigade. However, experiences from recent wars have once again brought home the importance of special units. Thus, the number of special

units in Serbia/Serbian Army has significantly increased since 2019, growing to around 5,000 members, which is the world's largest number in relation to the total number of members of the Army.

Keywords: *war, combat operations, armed forces, special units.*